CZU: 343.37:347.736(478) **DOI: https://doi.org/10.59295/rler2024.10**

DELIMITAREA EȘECULUI ECONOMIC DE FAPTA ILICITĂ ÎN CALIFICAREA INFRACȚIUNILOR ÎN DOMENIUL INSOLVABILITĂȚII

FANARI Svetlana,
Universitatea de Stat din Moldova
Școala doctorală - ȘTIINȚE JURIDICE
ORCID: 0009-0005-3416-1974

Reieșind din reglementările actuale, componențele de infracțiune ce implică insolvabilitatea întreprinderii au o reglementare destul de modestă la moment, astfel art. 252 ”Insolvabilitatea intenţionată” se limitează la următoarea formulare în alineatul întâi - ”Insolvabilitatea intenţionată care a cauzat creditorului daune în proporţii mari”, de altfel ca și art. 253 ”Insolvabilitatea fictivă” - care se limitează la o formulare similară în alineatul întâi - ”Insolvabilitatea fictivă care a cauzat creditorului daune în proporţii mari”. Ambele reglementări a componențelor de infracțiune nu conturează în niciun mod vre-un element al acesteia, iar pentru a califica corectul subiectul, obiectul, latura obiectivă și latura subiectivă a acestora urmează să purcedem la interpretarea sistemică a acestora.

Urmează să menționăm că o situație distinctă o întâlnim la reglementarea art. 252 alin 3 CP - (3) ”Cauzarea insolvabilităţii băncii, prin acţiuni sau inacţiuni intenţionate ale administratorului acesteia, inclusiv prin efectuarea cheltuielilor excesive, vinderea activelor băncii la un preţ sub valoarea reală a acestora, asumarea obligaţiilor nerezonabile, angajarea în relaţii de afaceri cu o persoană insolvabilă, omiterea colectării creanţelor băncii la scadenţă sau în orice alt mod contrar bunei administrări, care diminuează intenţionat patrimoniul băncii” - în așa mod legiuitorul a descris acele acțiuni ce constituie latura obiectivă a infracțiunii, dar și subiectul acesteia, ceea ce a permis conturarea aproximativă a întregii componență de infracțiuni, situație care însă se referă în exclusivitate la băncile comerciale.

Asemenea reglementare a art. 252 și 253 CP constituie impedimentul esențial în calificarea corectă a faptelor infracționale, dar și mai important creează dificultăți în delimitarea eșecurilor de gestiune economice, gestionării riscurilor în afaceri de acele fapte ilicite care și urmează a contura latura obiectivă a infracțiunilor date. Aici vom da dreptate autorului Lebedinschii Adrian care menționează că modelul de reglementare juridico-penală, existent în legea penală actuală, pentru infracţiunile legate de insolvabilitate este imperfect şi nu poate contribui la realizarea scopului de începere a aplicării în practică a răspunderii vizate. [4, p.110]

În comparație cu reglementările actuale pare mai logică calea pe care a mers legiuitorul de peste Prut [8], prin diferențierea din start a diferitor tipuri de răspundere penală, reglementări care își au originea încă începînd cu Codul comercial român din 1 septembrie 1887 (Titlul VIII, cap. 1) [9].

În așa mod acesta în primul rând diferențiază separat ”inacțiunea” de declarare la timp a incapacității de plată - art. 240 - ”*neintroducerea sau introducerea tardivă, de către debitorul persoană fizică ori de reprezentantul legal al persoanei juridice debitoare, a cererii de deschidere a procedurii insolvenţei, într-un termen care depăşeşte cu mai mult de 6 luni termenul prevăzut de lege de la apariţia stării de insolvenţă, se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu*

amendă." Aceasta componență de infracțiune poartă denumirea de "*Bancrută simplă*" și nu are reglementare analogică în legislația penală din Republica Moldova.

În al doilea rând, legiuitorul de peste Prut califică separat acele "acțiuni intenționate" ce cauzează insolvabilitatea - art. 241 - "*fapta persoanei care, în frauda creditorilor: a) falsifică, sustrage sau distruge evidenţele debitorului ori ascunde o parte din activul averii acestuia; b) înfăţişează datorii inexistente sau prezintă în registrele debitorului, în alt act sau în situaţia financiară sume nedatorate; c) înstrăinează, în caz de insolvenţă a debitorului, o parte din active se pedepseşte cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani.*" Această componență de infracțiune poartă denumirea de "*Bancrută frauduloasă*" și poate fi regăsită prin analogie în aplicarea art. 252 și 253 Cod penală în dependență de litera ce urmează a fi aplicat.

În viziunea noastră calea pe care a mers legiuitorul român este mult mai clară și vine a ajuta atât creditorii în alegerea căii de apărare a drepturilor sale cât și organul de urmărire penală în calificarea acțiunilor persoanelor responsabile a debitorului insolvabil.

În legătură cu aplicarea în Republica Moldova a unei instituții similare celei de "*Bancrută simplă*" urmează să facem câteva precizări. În primul rând menționăm componența actuală de contravenție prevăzută de articolul 288 Cod Contravențional [8] - *încălcarea legislaţiei cu privire la insolvabilitate*, care incubă răspundere contravențională pentru - *nedepunerea de către debitor a cererii introductive dacă există unul din temeiurile de intentare a procesului de insolvabilitate* (...). Iar în al doilea rînd ne amintim de prevederile art. 248 alin (1), lit. h) Legea insolvabilității care incubă răspundere civilă pentru - *nedepunerea cererii de intentare a procesului de insolvabilitate conform prevederilor art.14*. Aceste reglementări plasează potențială calificare a "bancrutei simple" în Republica Moldova pe de o parte drept contravenție, dar nu infracțiune, iar pe de altă parte drept temei pentru atragerea la răspundere civilă subsidiar pentru obligațiile debitorului insolvabil. În așa mod în Moldova lipsește o incriminare sub aspectul legii penale a așa numitei "Bancrute simple", ceea ce nu creează o prevenție necesară similar situației din România.

Pe de altă parte în legătură cu aplicarea în Republica Moldova a unei instituții similare "Bancrutei frauduloase" de asemenea urmează să facem cîteva precizări esențiale.

În primul rând majoritatea acțiunilor ce cad sub incidența laturii obiective a "*Bancrutei frauduloase*" constituie temei pentru atragerea persoanei la răspundere subsidiară pentru obligațiile debitorului insolvabili, așa cum este prevăzut de art. 248 alin (1) Legea insolvabilității - *a) folosirea bunurilor sau creditelor debitorului în interes personal; b) desfăşurarea unei activităţi comerciale în interes personal sub acoperirea debitorului; c) majorarea fictivă a pasivelor debitorului şi/sau deturnarea (ascunderea) unei părţi din activul debitorului; d) procurarea de fonduri pentru debitor la preţuri exagerate; e) ţinerea unei contabilităţi fictive sau contrare prevederilor legii, precum şi contribuirea la dispariţia documentelor contabile, a documentelor de constituire; i) comiterea cu intenţie a altor fapte care au cauzat insolvabilitatea debitorului*. Acest fapt este determinant reieșind din necesitatea delimitării răspunderii penale de răspunderea civilă.

În al doilea rând urmează să menționăm reglementările anterioare în legea penală aplicabilă în Moldova și anume articolul 155/4 Cod penal [9] - *Falimentul intenţionat şi fictiv - acţiunile nelegitime întreprinse prevăzînd insolvabilitatea debitorului sau după deschiderea procedurii concursuale, prin care creditorului (creditorilor) i-au fost cauzate prejudicii în proporţii mari, manifestate prin: 1) tăinuirea unei părţi din bunurile debitorului sau din obligaţiile acestuia; 2) tăinuirea, nimicirea, falsificarea oricărui act de evidenţă privind activitatea economică a debitorului; 3) neoperarea înscrisurilor necesare în documentele contabile; 4) nimicirea, vânzarea sau gajarea unei părţi din bunurile debitorului, luate în credit şi neachitate* (...), reglementări care

până în 2003 se aplicau în concomitent cu răspunderea civilă prevăzute de Legea insolvabilității și completau temeiurile răspunderii pentru persoanele responsabile de insolvabilitatea debitorului insolvabil. O parte din reglementările anterioare au fost preluate în deja în articolul 288 Cod contravențional - *depunerea de către debitor a cererii de intentare a procesului de insolvabilitate fictivă; tăinuirea de administratorul provizoriu a documentelor activităţii economice şi a documentelor de evidenţă contabilă; publicarea ori divulgarea în alt mod a informaţiilor privind insolvabilitatea debitorului pînă la data intentării procesului de insolvabilitate* (...), în așa mod avut loc dezincriminarea a o serie de acțiuni ce ar putea cădea sub incidența așa numitei ”*Bancrute frauduloase*”.

În asemenea context în Republica Moldova se creează premisele negative pentru generarea a două fenomene diametral opuse. Pe deoparte rămân neidentificate și nesancționate penal acele acțiuni comise intenționat sub pretextul desfășurării unei afaceri, care duc la intrarea în faliment a întreprinderilor și cauzează prejudicii esențiale creditorilor, inclusiv statului. Pe de altă parte există riscul enorm ca faptele neintenționate care sunt rezultatul gestionării neîndemânatice a riscurilor în afaceri și a unei gestiuni economice nereușite să fie calificate drept infracțiuni economice, iar persoana să fie urmărită penal pentru fapte care nu au caracter penal și nu trebuie sancționate contravențional sau penal. Cel de-al doilea fenomen în cazul în care prinde amploare riscă să diminueze inițiativa antreprenorială, iar persoanele să evite deschiderea și dezvoltarea de afaceri. Prin urmare este certă necesitatea introducerii unei reglementări mai clare în calificarea componențelor date de infracțiune.

În aceste condiții ne întrebăm care sunt acele elemente cheie ce urmează a fi luate în considerare pentru calificarea unor eventuale componențe de infracțiune și cum acestea ne vor ajuta în delimitarea ”faptei ilicite” condamnabile penal de ”eșecul economic”?

Este important a menționa că importanța delimitării ”eșecului economic” de faptele ilicite în calificarea infracțiunilor în domeniul insolvabilității a fost conștientizată destul timpuriu, odată cu apariția fenomenului de insolvabilitate. De la începutul anilor treizeci ai sec. XIV profiturile au început să scadă, iar economia la nivel european a scăzut semnificativ după 1340, atunci când a devenit clar faptul că regele englez Edward III nu este capabil să se întoarcă bancherilor din Florenţa 1.365.000 florini – acordate pentru a acoperi costurile militare împotriva Franței. Suplimentar are loc răcirea relaţiilor cu conducătorii Florenţei, Napoli şi intensificarea unui climat de suspiciune care a determinat deponenţii de la companiile florentine la retragerea resurselor sale. Astfel a urmat de o reacție în lanț de neoprit. La sfârşitul anului 1341 Acciaioli a declarat faliment, împreună cu Bonaccorsi, Cocchi, Antellesi, Corsini, Uzzano, Perendoli. În 1343 a eşuat în Peruzzi şi Bardi. Falimentarea marilor companii a afectat astfel aproape întreaga Europă. [5]

În această perioadă are loc diferențierea debitorilor insolvabili în faliți și bancrutieri. În acest sens faliți erau considerați debitorii insolvabili de bună credință, adică persoana care din cauza administrării nepricepute a averii ajungea în imposibilitatea de a-și onora obligațiile. Bancrutierii erau debitorii necinstiți care cu bună știință săvârşeau fapte nedemne, în detrimentul creditorilor. Ei erau tratați mult mai dur decât faliții. Aceste două categorii de debitori s-au păstrat și în legislațiile moderne ulterior fiind preluate, de exemplu, în Franța, prin Ordonanța lui Colbert privind Comerțul terestru din 1673, în Codul Comercial francez din 1807, în Codul comercial italian din 1882, etc.

Evident că primul pas pentru delimitarea corectă a eșecului economic de faptele ilicite primordial devine determinarea temeiului insolvabilității pentru ca ulterior să putem imputa survenirea acestuia unei sau alte persoane vinovate.

Reieșind din reglementarea actuală [6] intentarea unui proces de insolvabilitate presupune existenţa unui temei general sau special. Drept temei general de intentare a unui proces de insolvabilitate este indicată incapacitatea de plată a debitorului. Iar drept temeiul special de intentare a unui proces de insolvabilitate este supraîndatorarea debitorului în cazul în care acesta este persoană juridică responsabilă de creanţele creditorilor în limitele patrimoniului său. Prin urmare punctul de început pentru orice proces de insolvabilitatea este survenirea incapacității de plată fie a supraîndatorării și tot aceasta marchează începutul calificării circumstanțelor ce pot eventual fi incluse în latura obiectivă a unei fapte infracționale legate de domeniul insolvabilității.

În legislația actuală [6] incapacitatea de plată este definită ca situaţia financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea lui de a-și executa obligaţiile pecuniare scadente, inclusiv obligaţiile fiscale, totodată aceasta este prezumată în cazul în care debitorul este în întârziere de plată mai mult de 60 de zile, iar supraîndatorare reprezintă situaţia financiară a debitorului în care valoarea bunurilor nu mai acoperă obligaţiile existente ale acestuia. Observăm că și într-un caz și în altul se vorbește despre o situație juridică de fapt, stare economică existentă indiferent de aspectul judiciar al statului debitorului insolvabil.

În doctrina, dar și legislația vecinilor de peste prut incapacitatea de plată are o denumire distinctă - insolvență - care caracterizează ceea ce noi numim ”insolvabilitatea relativă”. Așa cum menționează doctrinarul Schiau I., starea de insolvenţă este independentă de raportul pasiv/activ, ea nu presupune în mod necesar ca activul patrimonial să fie inferior pasivului, ceea ce la noi poartă denumirea de supraîndatorare sau ”insolvabilitatea absolută”. Cauza insolvenței poate constitui un raport nepotrivit între activele imobiliare și lichiditățile financiare ale unui debitor, o politică imprudentă de investiții care nu produce lichidități în ritmul necesar efectuării plăților scadente, blocarea lichidităților în operații de lungă durată sau, pur și simplu, realizarea unor afaceri soldate cu pierderi financiare [12, p. 5-6].

Nu mai puțin important este mențiunea despre lipsa diferențierii în lege a **caracterului intenționat sau neintenționat** al incapacității de plată a obligațiilor scadente în care a ajuns debitorul. Legiuitorul moldav operează în special cu faptul consumat al imposibilității de plată, aparent indiferent de survenirea acestuia ca urmare a unor fapte frauduloase vădit intenționate sau neintenționate, accentuând doar aspectul de survenire a daunelor - ”*... care a cauzat creditorului daune în proporţii mari*”.

În acest sens al doilea pas determinant pentru delimitarea eșecului economic de faptele ilicite condamnabile penal devine stabilirea caracterului intenționat sau neintenționat al acțiunilor ce au dus la survenirea incapacității de plată. Interesant sub acest aspect este studiul realizat încă la începutul secolului XX de autorul rus Șerșenivici Gabriel. [7]

În primul rând, acest concluzionează că pentru calificarea unei fapte ilicite (eventual componență de infracțiune) este obligatoriu existența insolvabilității, avînd în vederea incapacitatea de plată reieșind din noțiunile aplicabile la acel moment, în același timp indicând că acestea nu trebuie să fie într-un raport de cauzalitate. Analizând componențele de infracțiune existente la acel moment în domeniul insolvabilității G. Șerșenevici indică debitorul insolvabil va răspunde penal atât pentru imprudență cât și pentru intenție în acțiunile sale. Acesta face deosebire dintre așa numitul faliment simplu pentru care ar fi aplicabilă imprudența, iar în al doilea caz are în vedere falimentul fraudulos pentru care ar fi aplicabilă săvârșirea prin intenție [7, p. 463].

După cum subliniază autorul citat, falimentul fraudulos atrage o pedeapsă mai mare sau mai mică, în dependență de faptul dacă este legată de insolvabilitatea comercială ori necomercială.

Pedeapsa mai aspră pentru falimentul comercial se explică prin grija pentru creditul comercial [7, p. 473]. Legislația penală a Republicii Moldova categoric nu diferențiază în așa măsură aceste aspecte.

În unul din studiile doctrinare relativ recente realizate în Moldova autorul Lebedinschii A. își exprimă dezacordul în aplicarea ambelor semne a laturii subiectivă, atât imprudența cât și intenția. Acesta concluzionează [4, p. 52] că nu considerăm oportună delimitarea unor greșeli admise în intenționate și neintenționate, deoarece sub aspectul răspunderii penale în cazul faptelor ilegale legate de insolvabilitate intervine, în mod obligatoriu, necesitatea conturării unei intenționalității infracționale. În context, devine incompatibilă corelația între noțiunea de greșeală și cea de intenție.

În acest sens este oportună și opinia autorului român V. Pașca, care apreciind condiționalitatea răspunderii penale de incapacitatea de plată indică că dacă starea de încetare a plăților constituie o condiție necesară și suficientă pentru declanșarea procedurii reorganizării judiciare sau a falimentului, ea constituie o condiție necesară, dar nu suficientă, pentru declanșarea acțiunii penale pentru bancruta frauduloasă. Autorul menționează că starea de încetare a plăților trebuie să fie precedată, însoțită sau urmată de acțiuni de falsificare a evidențelor societății, de sustragere sau distrugere a acestora ori de ascundere a unei părți din active sau mărirea frauduloasă a pasivului societății, [13, p. 61].

Aici este relevantă și opinia autorului autohton Stati V. care susținând introducerea substituentului de ”bancrută” pentru calificarea faptelor penale indică asupra faptului că însuși insolvabilitatea nu poate consacra natura acțiunilor și caracterul intenționat sau neintenționat al acestora. Acesta indică că eventualele înlocuiri ale sintagmelor „faliment intenţionat” şi „faliment fictiv” utilizate anterior, cu actualele „insolvabilitatea intenționată” și „insolvabilitatea fictivă”- nu pot fi consacrate în legea penală, deoarece termenul de insolvabilitate nu poate caracteriza, prin sine însuși, vreo faptă volitivă, mai cu seamă vreo infracţiune. În context, se susține necesitatea reabilitării termenului generic de „bancrută”, care ar contura o unică soluție în acest sens [14, p. 47].

Prin urmare diferențierea în legea penală a caracterului intenționat sau neintenționat al infracțiunii nu poate fi calificat doar reieșind din existența incapacității de plată sau insolvabilității survenite ca temei de declanșare a procedurilor judiciare de insolvabilitate. Or pentru calificarea faptelor condamnabile penal urmează a exista și acțiuni suplimentare săvârșite cu intenție, cel mai des, care deosebesc esențial ”*eșecul economic*” sau ”*gestionarea neîndemânatică*” de acțiuni frauduloase săvârșite contrar intereselor creditorilor.

Existența doar a intenție ca semn a laturii subiective este desigur discutabilă și în opinia noastră nu urmează a exclude imprudența ca semn a laturii obiective, or acele inacțiuni care nu au fost făcute din neglijență și au dus la intrarea în insolvabilitatea, prejudiciind interesele creditorilor au același efect prejudiciabil ca și acțiunile săvârșite cu intenție.

Suplimentar un al treilea pas în diferențierea dintre răspunderea penală și civilă în materie de insolvabilitate este delimitarea dintre insolvabilitatea comercială sau necomercială în legătură cu care urmează să atragem atenția la categoriile de subiecți pentru care este aplicabilă declararea judiciară a stării de insolvabilitate. Deși legea insolvabilității în vigoare nu reglementează distinct subiecții asupra cărora se aplică, categoriile le putem determina din interpretarea art. 1 alin. (2) al legii - ”*Prezenta lege este aplicabilă persoanelor juridice, indiferent de tipul de proprietate şi forma juridică de organizare, întreprinzătorilor individuali, inclusiv titularilor de patentă de întreprinzător, societăţilor de asigurări, organismelor de plasament colectiv cu personalitate juridică, companiilor fiduciare, organizaţiilor necomerciale, înregistrate în Republica Moldova în modul stabilit, precum şi maselor succesorale lăsate de persoanele fizice, indiferent de faptul dacă*

desfăşurau sau nu activitate de întreprinzător. Prezenta lege nu se aplică băncilor." Prin urmare rezultă că aceasta este aplicabilă și persoanelor juridice care nu au scop lucrativ sau comercial. Astfel este logic de a lua în considerare în ce măsură caracterul comercial sau necomercial al activității afectează posibilitatea atragerii la răspundere penală sau doar civilă a persoanelor responsabile, or în cazul activității necomerciale nu putem vorbi de un risc comercial în afaceri, care ar argumenta lipsa intenției în intrarea în incapacitate de plată.

Starea actuală privind aplicarea răspunderii penale în raport cu cea civilă în materie de insolvabilitate este cu părere de rău una comună pentru statele din fostul lagăr socialist. Legiuitorul rus datorită lipsei de experiență în lupta cu infracțiunile în materie de insolvabilitate a mers pe calea unor componențe de infracțiune materiale similare altor infracțiuni contra patrimoniului, fapt preluat integral de legiuitorul din Republica Moldova. Autorul rus B. Colb, indică că în Rusia s-a construit componențele acestor infracțiuni în mod distinct, în formă materială: *infracțiunea este comisă dacă s-a cauzat daune în proporții mari*. Autorul critică asemenea abordare deoarece consecințele cel mai des nu sunt vizibile imediat în timp, menționând că infracțiunile legate de insolvabilitate vizează daune care intervin peste o perioadă de timp, de regulă perioadă destul de îndelungată, după comiterea infracțiunii, adică după finalizarea procesului judiciar de insolvabilitate, la acea etapă documentele dispar, probele nu mai sunt prezente, companiile create pentru o scurtă perioadă de timp, cărora li s-au transferat activele, sunt lichidate de mult timp. Astfel o asemenea lege penală nu acționează eficient, cauzele penale suferă eșec. În opinia autorului B. Colb, includerea răspunderii administrative pentru faptele ilegale legate de insolvabilitate, fapt realizat și în Republica Moldova, constituie o înlocuire aparentă a protecției de la aceste fapte infracționale, iar în esență devine un mijloc de eschivare de la răspunderea penală. [15, p. 26].

Toate aceste aspecte determină necesitatea revizuirii esențiale a componențelor de infracțiune reglementate actual de legislația Republicii Moldova - "Insolvabilitatea intenţionată care a cauzat creditorului daune în proporţii mari" și "Insolvabilitatea fictivă care a cauzat creditorului daune în proporţii mari". Avem nevoie de o reglementare clară a acțiunilor ce pot cădea sub incidența laturii obiective, a delimitării dintre răspunderea contravențională și penală, dar și a coraportului dintre răspunderea penală și civilă materială prin aplicarea răspunderii subsidiare.

În așa mod putem deduce primele aspecte definitorii ce urmează a fi luate în considerare de legiuitor pentru viitoarele reglementări și vor facilita delimitarea aspectelor răspunderii civile de cea penală:

a. Nu poate exista răspundere penală pentru intrarea în faliment sau insolvabilitate decât dacă există propriu-zis incapacitatea de plată, cu excepția situației în care urmează să calificăm acțiunile conform componenței de infracțiune prevăzute de art. 253 - insolvabilitate fictivă. Pentru situația în care va fi introdusă "Bancruta frauduloasă" drept componență de infracțiune insolvabilitatea fictivă va fi cuprinsă în aceasta, iar existența incapacității de plată va necesita o calificare distinctă ca element constitutiv al laturii obiective.
b. Aplicarea răspunderii penale urmează a fi determinată de existența acțiunilor intenționate a persoanelor ce administrează debitorul insolvabil și influențează intrarea/ieșirea din incapacitatea de plată; Totodată nu poate fi exclusă neglijența criminală ca fel de imprudență care și va fi elementul ce va indica asupra răspunderii penale sau exclusiv civile a subiecților.
c. Pentru atragerea la răspundere penală nu are importanță tipul activității debitorului insolvabil, activează acesta în scop lucrativ sau nu. Datorită configurației actuale a

categoriilor de subiecți ce pot fi declarați insolvabili nu poate fi constituită o răspundere mai gravă pentru comercianți decât pentru necomercianți.

Luarea în considerarea a aspectelor enunțate mai sus va asigura pe de o parte identificarea și sancționarea penală acele acțiuni comise intenționat sub pretextul desfășurării unei afaceri, care au dus la intrarea în faliment a întreprinderilor și au cauzat prejudicii esențiale creditorilor. Pe de altă parte vom diminua riscul atragerii la răspundere penală a întreprinzătorilor care și-au asumat riscul firesc în afaceri, iar în rezultatul unei gestiuni economice nereușite au eșuat, fapt care nu poate fi sancționat penal pentru a nu diminua inițiativa antreprenorială, deschiderea și dezvoltarea de afaceri în Republica Moldova.

Bibliografie

1. Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 188 din 11.09.2020. În MO 259-266 din 09.10.2020.
2. Serviciul fiscal de stat - știri. [accesat: 24.03.2024]. Disponibil: https://sfs.md/ro/stiri/mai-multe-intreprinderi-investigate-de-serviciul-fiscal-de-stat-pentru-insolvabilitate-intentionata.
3. Biroul național de statistică - baza de date. [accesat: 24.03.2024]. Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__12%20JUS__JUS010/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9.
4. Lebedinschii A. Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă. Teză doctor în drept. [accesat: 24.03.2024]. Disponibil: http://www.cnaa.md/thesis/54172/.
5. Istoria din Evul Mediu ne învață să înțelegem criza de astăzi. [accesat: 24.03.2024]. Disponibil: https://www.ilgiornale.it/news/cultura/storia-medioevo-ci-insegna-capire-crisi-oggi-824148.html.
6. Legea insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012. În MO 193-197 din 14.09.2012.
7. Шершеневич Г. Ф. Конкурсный процесс. Москва: Статут, 2000. 477 p.
8. Codul Penal al României, în vigoare din 01 februarie 2014, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009. [accesat: 24.03.2024]. Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/codul-penal-din-2009.
9. CODUL COMERCIAL din 10 mai 1887. [accesat: 24.03.2024]. Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/38123.
10. Codul contravenţional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008. În MO nr.3-6 art.15 din 16.01.2009.
11. Codul penal din 24.03.1961 (abrogat). În Veştile R.S.S.M., 1961, nr.10, art.41.
12. Schiau I. Regimul juridic al insolvenței comerciale. București: Editura All Beck, 2001. 576 p.
13. Pașca V. Bancruta frauduloasă. Comentarii de practică judiciară. București: Lumina Lex, 2000. 103 p.
14. Stati V. Conceptul juridic al infracţiunilor legate de insolvabilitate. În: Revista Naţională de Drept, 2002, nr. 3, p. 47.
15. Колб Б. Административная ответственность за банкротство. În: Законность, 2002, № 12, p. 26.